

PLAN ROZWOJU BIBLIOTEKI KRAKÓW NA LATA 2022–2029

Biblioteka Kraków to instytucja kultury powstała w wyniku połączenia 4 bibliotek dzielnicowych: Śródmiejskiej, Krowoderskiej, Nowohuckiej i Podgórskiej, funkcjonująca od 1 stycznia 2017 roku. Stanowi sieć placówek na terenie całego miasta, w której skład wchodzi Biblioteka Główna i 56 filii.

Na obrzeżach Nowej Huty oraz Krowodrzy działa 8 punktów bibliotecznych: 6 zorganizowanych w ramach współpracy z Ośrodkiem Kultury Kraków–Nowa Huta (Branice, Łuczanowice, Wolica, Chałupki, Krzesławice, Kościelniki), 1 w Domu Pomocy Społecznej (os. Sportowe 9) oraz 1 w Miejskim Dziennym Domu Pomocy Społecznej nr 3 przy ul. Korczaka 4. Od 2020 r. w strukturze Filii nr 31 oraz Filii nr 42 prowadzone są punkty biblioteczne działające w ich dotychczasowych siedzibach – przy ul. Telimeny oraz ul. Zachodniej. Biblioteka Kraków zarządza Klubem Dziennikarzy „Pod Gruszką” przy ul. Szczepańskiej 1, w którym organizowane są spotkania w ramach Salonu Literackiego Biblioteki Kraków oraz inne wydarzenia literackie i artystyczne.

Całość zbiorów ujęta jest w jednolitym katalogu dostępnym online. Oferta Biblioteki Kraków obejmuje książki, audiobooki, gry planszowe i elektroniczne, a w ramach oferty cyfrowej czytelnicy mają do dyspozycji e-kody, dostęp do biblioteki cyfrowej i platformy Akademica.

Zbiory Biblioteki obejmują ok. 1 mln 300 tys. jednostek ewidencyjnych. Do Biblioteki zapisanych jest ok. 200 tys. czytelników. Oferta kierowana jest do wszystkich grup wiekowych. W 7 filiach znajduje się 18 specjalistycznych urządzeń Czytak dla osób niedowidzących i seniorów. W placówkach dostępne są również pomoce optyczne oraz książki z dużą czcionką i audiobooki. Instytucja oferuje osobom starszym i niepełnosprawnym usługę „książka do domu” (dostarczenie przez bibliotekarza egzemplarza do domu czytelnika). W 54 filiach znajdują się oddziały dla dzieci, a Filia nr 26 przy ul. Komorowskiego ma ofertę skierowaną wyłącznie do najmłodszych czytelników. Młodzieżowo sprofilowana jest oferta wypożyczalni Filii nr 21 oraz Punktu Bibliotecznego przy ul. Zachodniej, którego zbiory składają się głównie z literatury młodzieżowej, komiksów, gier elektronicznych oraz lektur szkolnych. Na podstawie stosownego porozumienia z Biblioteką działa również Pracownia Młodych.

Biblioteka Kraków od momentu powołania instytucji przeprowadziła remonty w 18 filiach (na 57 w sumie): Biblioteka Główna (ul. Powroźnicza), Filia nr 3 (pl. Jana Nowaka-Jeziorańskiego), Filia nr 8 (ul. Brodowicza), Filia nr 10 (al. 29 Listopada), Filia nr 14 (ul. Ugorek), Filia nr 16 (Radzikowskiego), Filia nr 18 (ul. Siemaszki), Filia nr 23 (ul. Balicka), Filia nr 24 (ul. Na Błonie), Filia nr 30 (ul. Dziewiarzy), Filia nr 31 (ul. Przyzby) wraz z Punktem Bibliotecznym przy ul. Zachodniej, Filia nr 33 (Zakopiańska), Filia nr 42 (ul. Agatowa) wraz z Punktem Bibliotecznym przy ul. Telimeny, wypożyczalnia dla dzieci i dorosłych w Filii nr 45 (ul. Teligi; czytelnia i wypożyczalnia popularnonaukowa pozostały niewyremontowane), Filia nr 46 (ul. Limanowskiego), Filia nr 48 (os. Bohaterów Września), Filia nr 51 (os. Kalinowe), oddział dziecięcy i toaleta w Filii nr 53 (os. Stalowe; oddział dla dorosłych i czytelnia pozostały niewyremontowane – generalny remont filii w 2011 r.). Uwzględniając nieliczne filie wyremontowane w latach tuż przed połączeniem bibliotek dzielnicowych, remontu w perspektywie długofalowej (ze względów ekonomicznych) wymaga blisko 2/3 wszystkich siedzib filii.

Instytucja wciąż wzmacnia swoją pozycję w przestrzeni publicznej i w życiu mieszkańców jako tzw. „trzecie miejsce”. Funkcjonuje w czasach niezwykle dynamicznych przemian, których prognozowanie na następne dekady jest nie lada wyzwaniem. Z jednej strony zatem Biblioteka Kraków musi możliwie

szybko reagować na zmieniające się uwarunkowania i potrzeby, z drugiej jednak zakładać wielowariantowość procesów w najbliższej i dalszej przyszłości. Cyfrowa przyszłość wedle wszelkich prognoz będzie ogarniała coraz rozleglejsze obszary życia, co nakłada na tę instytucję obowiązek dbałości stałej i uważnej obserwacji zmian i potrzeb. Rozrastający się równocześnie cyfrowy wymiar życia będzie generował deficyty relacji społecznych. Deficyty te, ujawniające się coraz gwałtowniej (a zogniskowane jak w soczewce w dobie pandemii), każą pamiętać o niemalejącym mimo wszystko znaczeniu bezpośrednich interakcji społecznych, spotkań, a także o potrzebie fizycznego kontaktu, będącego w porównaniu z uproszczonym kontaktem cyfrowym aktem multisensorycznym. To predestynowałoby jednak Bibliotekę do równoległego wzmacniania dwóch nurtów: oferty zdalnej i oferty stacjonarnej.

Na potencjał Biblioteki Kraków i jej ofertę składają się trzy obszary: przestrzenie biblioteczne, zbiory i usługi kierowane do mieszkańców oraz relacje z lokalną społecznością budowane przez kadrę biblioteczną. W tę trójdzielną wpisują się perspektywicznie wszystkie wskazane niżej planowane działania instytucji.

Działania w zakresie III obszarów:

I. Przestrzenie biblioteczne

- W ciągu 5 lat funkcjonowania instytucji dokonano kilku istotnych zmian lokalizacyjnych: przeniesienie filii z ul. św. Kingi na ul. Limanowskiego (Filia nr 46), z ul. Masarskiej na pl. Jana Nowaka-Jeziorańskiego (Filia nr 3), z ul. Zachodniej na ul. Przyzby (Filia nr 31; przy ul. Zachodniej utworzono punkt biblioteczny), z ul. Telimeny na ul. Agatową (Filia nr 42; przy ul. Telimeny utworzono punkt biblioteczny), z ul. Siemaszki 52 do pawilonu przy ul. Siemaszki 31 (Filia nr 18).

Przeniesienie słabo aktywnych filii do nowych miejsc, znajdujących się w centrum życia społecznego, silnie zwiększyło aktywność dotychczasowych czytelników i sprawiło, że Biblioteka pozyskała wielu nowych, konieczne więc jest stałe rewidowanie sieci filii bibliotecznych pod kątem delokalizacji funkcji miejskich – zmian w strukturze zabudowy mieszkalnej, obiektów oferujących różne formy spędzania czasu wolnego, obiektów usługowych, struktury komunikacyjnej (zarówno transportu publicznego, jak i prywatnego, w tym lokalizacji miejsc parkingowych i stref płatnego parkowania). W przypadku zaistnienia przesłanek do wprowadzenia zmian w zakresie sieci filii należy podjąć działania konsultacyjne z organizatorem Biblioteki Kraków, dzielnicami, czytelnikami, stosownymi jednostkami miejskimi oraz zarządcami lokalów (dotychczasowymi i potencjalnie nowymi). Analiza zmian będzie obejmować też m.in. takie czynniki jak poziom aktywności czytelniczej w filii, koszty utrzymania filii w starej i nowej lokalizacji, koszty kadrowe, dostępność lokali dla mieszkańców (także dla osób starszych, rodziców z małymi dziećmi i osób z niepełnosprawnością).

- Pierwszą konieczną zmianą w strukturze sieci filii będzie przeniesienie Biblioteki Głównej do nowej siedziby na Wesołej i stworzenie tam obszernego księgozbioru z istniejących zasobów Biblioteki Kraków, a w razie konieczności także z zasobów innych filii po stosownej rewizji. Główna siedziba Biblioteki Kraków znajdzie się w nowych przestrzeniach budynków przy ul. Kopernika 15, 15A i 15B.

Podstawę zbiorów Biblioteki Głównej będzie stanowił księgozbiór wypożyczalni oraz czytelnia wraz z Informatorium dotychczasowej Biblioteki Głównej przy ul. Powroźniczej. Na bazie tych zbiorów zorganizowane zostaną: wypożyczalnia dla dorosłych, wypożyczalnia dla dzieci i młodzieży oraz czytelnia główna z czytelnią prasy i czytelnia regionalna wraz z Działem Informacyjno-Regionalnym – będące bezcennym źródłem informacji o życiu społeczno-kulturalnym, ekonomicznym i historii Krakowa. Do dyspozycji czytelników oddane zostaną stanowiska komputerowe z dostępem do Akademiki – Cyfrowej Wypożyczalni Publikacji Naukowych, która udostępnia zasoby cyfrowe Biblioteki Narodowej, w tym współczesne książki i czasopisma naukowe ze wszystkich dziedzin wiedzy oraz stanowiska z dostępem do zdigitalizowanych materiałów, które ze względu na prawa autorskie nie mogą być dostępne online, np. krakowska kultura studencka. Swoje miejsce znajdzie tu również wypożyczalnia literatury obcojęzycznej (przeniesiony oddział obcojęzyczny Filii nr 21 przy ul. Królewskiej – obecnie o powierzchni zupełnie niewystarczającej do rozbudowywania zbiorów i prowadzenia działalności edukacyjnej). Na ul. Kopernika przeniesiony zostanie magazyn zbiorów rzadko wypożyczanych, tzw. „biblioteka ostatniego egzemplarza”, funkcjonujący dotychczas przy ul. Masarskiej. Przewiduje się, że zbiory Biblioteki Głównej powinny liczyć ok. 100–120 tys. jednostek inwentarzowych.

W obiekcie przy ul. Kopernika 15 powstaną m.in. wymienione wyżej wypożyczalnie i czytelnie. Obiekt powinien w zakresie infrastrukturalnym oraz w zakresie oferty być maksymalnie przyjazny dla wszystkich użytkowników, w tym szczególnie dla rodziców z dziećmi, osób ze szczególnymi potrzebami oraz seniorów.

W budynku przy ul. Kopernika 15A planowane jest zainstalowanie części komórek administracyjnych instytucji oraz serwerownia. Budynek 15B ma w zamierzeniu stanowić przestrzeń różnego rodzaju aktywności mieszkańców (razem z budynkiem nr 15 tzw. „trzecie miejsce” w przestrzeni publicznej w rozumieniu Raya Oldenburgera), spotkań, warsztatów, działań audiowizualnych, cyfrowych i wszelkich innych aktywności mediatecznych. Zgodnie z aktualnymi tendencjami przy takim miejscu powinna być także zlokalizowana kawiarnia jako naturalny pomost pomiędzy ideą biblioteki i ideą spędzania wolnego czasu w atrakcyjny i relaksujący sposób i taki postulat Biblioteka będzie podtrzymywać wobec inwestora i projektanta. W budynku powstanie też miejsce szczególne – jako symboliczny łącznik pomiędzy rozdziałem historii Wesolej, który właśnie dobiega końca (kwartał szpitalny, medyczny), a współczesnością oraz jako łącznik między medycyną jako obszarem, który ratuje ludzkie życie, a literaturą mającą wpływ na jego jakość. Do budynku przy ul. Kopernika 15B należy mianowicie „przenieść” (tzn. w rzeczywistości: odtworzyć na podstawie zachowanego materiału źródłowego) gabinet wybitnego hematologa prof. Juliana Aleksandrowicza, który wytyczał trakty polskiej hematologii, przez wiele lat działając w sąsiednim budynku, przy ul. Kopernika 17. Jedną jego z pacjentek była Halina Poświatowska, poetka przez dłuższy czas związana z Krakowem, a niemająca w naszym mieście żadnego upamiętniającego ją miejsca. Biblioteka Kraków ma możliwość przejęcia wielu artefaktów związanych z prof. J. Aleksandrowiczem i jego działalnością oraz jego pamiątek związanych z H. Poświatowską – to pozwoli na połączenie w „gabinecie pamięci” obu wątków pamięci: Wesolej „klinicznej” i dokonania wielkiego polskiego hematologa oraz literatury i poezji (w myśl atrakcyjnej zresztą idei budowanej wokół Biblioteki na Wesolej jako swoistej terapeutycznej dla społeczności „kliniki literatury”, „kliniki książki”). Wszystkie te zamierzenia możliwe są jednak do zrealizowania przy wypracowaniu odpowiednich możliwości projektowych. Bryła budynku (obecnie użytkowana jeszcze przez Szpital Uniwersytecki) i rozmieszczenie

pomieszczeń szpitalnych (lata 70. XX wieku) stoją w kolizji z opisanymi wyżej, szeroko zakrojonymi planami – wysoce wskazane jest podejmowanie stosownych konsultacji i ustaleń z odpowiednimi służbami w celu daleko idącego przeformatowania obiektu.

- Wysoce pożądaną jest utrzymanie na możliwie wysokim poziomie (w zależności od środków finansowych przyznanych przez organizatora Biblioteki) działań remontowych w filiach. Dane statystyczne jednoznacznie pokazują, że stworzenie atrakcyjnej przestrzeni w bibliotece przekłada się na wysoki przyrost odwiedzin. Interesujący, nowoczesny design, komfortowa przestrzeń, wyposażenie cyfrowe to czynniki, które z czytelnika incydentalnego tworzą czytelnika regularnego. Dobrze wewnątrz to także motor jednego z najsilniejszych mechanizmów reklamowych: marketingu szeptanego. Biblioteka staje się dzięki temu nie tylko „magazynem” książkowym, ale miejscem kojarzonym z odpoczynkiem, poczuciem ekskluzywności, rozwojem osobistym, daje poczucie uczestniczenia (bezkosztowego!) w życiu społecznym na wysokim poziomie. Należy również podnosić komfort kolejnych filii, których remont generalny nie może, z różnych względów, nastąpić w ciągu najbliższych lat (instalacje klimatyzacyjne, wyposażenie, dodatkowe regały na rozrastający się księgozbiór itp.).
- Fundamentalną kwestią jest tworzenie przestrzeni dla dzieci – najmłodszych i starszych, oraz dla młodzieży. Remonty filii z oddziałami dziecięcymi – z odpowiednio sprofilowanym designem, wyposażeniem, obiektami dostosowanymi do możliwości dziecka – wsparte odpowiednimi działaniami promocyjnymi przynoszą wysoki procent wizyt rodziców z dziećmi, wyraźnie wzrasta też liczba zapisów nowych czytelników. Filie po remoncie sprzyjają bardzo mocnemu podniesieniu atrakcyjności organizowanych wydarzeń kulturalnych i edukacyjnych – motywacja do powrotu rośnie u wielu najmłodszych gości w wieku szkolnym i przedszkolnym. W dobie odpływu dzieci, a zwłaszcza młodzieży, do aktywności internetowych i skupieniu się na rzeczywistości cyfrowej należy włożyć szczególnie wiele starań w kształtowanie nowych pokoleń czytelniczych – biblioteki z ciekawymi, atrakcyjnymi i wygodnymi wnętrzami mają pod tym względem wyjątkowy potencjał, aby zorganizować alternatywę dla rozrywek komputerowych i smartfonowych, dostarczając jednocześnie ofertę, która służy rozwojowi młodych ludzi i kształtuje prorozwojowy profil osobniczy.
- Atrakcyjną nowością dla czytelników powinny stać się wybrane filie sprofilowane tematycznie: skupione wokół komiksu, przyrody i innych sfer, które będą mocno obecne w świadomości społecznej. Swoistym „centrum komiksowym” Biblioteki Kraków jest Punkt Biblioteczny przy ul. Zachodniej (Ruczaj), w przyszłości planowane jest wkomponowanie silnego modułu komiksowego (już istniejącego w okrojonym zakresie) z drugiej strony miasta, tj. w położonej na terenie Nowej Huty Filii nr 49 przy os. Tysiąclecia (przy okazji remontu obiektu).
- Będą trwały dalsze prace związane z budową nowej filii przy ul. Saskiej/I. Stoszki (do tej pory powstał projekt budowlany, uzyskano pozwolenie na budowę). Filia ta będzie usytuowana w części miasta pozbawionej jakiegokolwiek biblioteki na dużym obszarze.
- Biblioteka Kraków wynajmuje pomieszczenia (z wyjątkiem Biblioteki Głównej, Filii nr 23, Filii nr 42, Punktu Bibliotecznego Filii nr 31) od Zarządu Budynków Komunalnych, spółdzielni mieszkaniowych oraz osób prywatnych. Niejednokrotnie lokale te (funkcjonujące w danym miejscu jako biblioteki od wielu lat) umiejscowione są na piętrach. Prowadzone będą rozmowy z właścicielami, administratorami obiektów w zakresie dostosowywania obiektów do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami.

- W ramach rewizji lokalizacji filii Biblioteka Kraków będzie monitorowała miejsca powstawania nowych budynków lub osiedli komunalnych z myślą o ewentualnym ustanowieniu w nich nowych lub przeniesieniu filii z innych miejsc. W przypadku rozległych i silnie dynamicznie zurbanizowanych w ostatnich latach obszarów, na których brak będzie lokali komunalnych lub obiektów w zarządzie podmiotów publicznych, wskazane jest rozważanie zakupu pomieszczeń od podmiotów prywatnych (w zależności od możliwości finansowych organizatora Biblioteki).
- Wysoce wskazane jest zamieszczenie w przestrzeni miasta oznaczeń pomagających czytelnikom trafić do biblioteki. To także narzędzie informujące o istnieniu takiego obiektu tych mieszkańców, którzy do Biblioteki Kraków nie należą. Szczególne wymagania w tym zakresie nakładają wymogi parków kulturowych.
- Konieczne jest kontynuowanie i wzmocnienie działań w zakresie współpracy z właścicielami i zarządcami obiektów, w których mieszczą się biblioteczne filie, także w zakresie bezpośredniego otoczenia bibliotek. Wiele z nich funkcjonuje w zaniedbanym, nieatrakcyjnym otoczeniu, utrudniającym lub uniemożliwiającym korzystanie z nich osobom o specjalnych potrzebach: z niepełnosprawnościami, rodzicom z wózkami, osobom starszym i z chwilowymi niedyspozycjami ruchowymi itp. Realizacja działań będzie zależeć od możliwości finansowych organizatora Biblioteki oraz właściciela/zarządcy obiektu.

II

Zbiory i usługi, czyli oferta dla czytelnika

Zbiory Biblioteki Kraków wynoszą 1 304 292 jednostek ewidencyjnych, w tym 1 257 956 woluminów książek oraz 46 336 zbiorów specjalnych (audiowizualnych – 44 211, w tym 44 140 audiobooków, dokumentów elektronicznych – 449 i gier planszowych – 1 676). W 2021 r. zakupiono 40 250 jednostek inwentarzowych zbiorów (35 168 książek oraz 5 082 jako zbiory specjalne). Zasoby Biblioteki zasilają również dary przekazywane przez instytucje kultury, wydawców oraz osoby prywatne.

- Fundamentalnym aspektem jest odpowiednie profilowanie zbiorów, co podlega kilku kluczowym wymogom. Jednym z nich jest konieczność uzupełniania oferty o nowości wydawnicze – jest to jedno z najgłówniejszych kryteriów pozytywnej, a więc motywującej czytelnika do powrotu, oceny biblioteki jako miejsca i jej oferty kulturalnej. Należy dążyć do pozyskiwania możliwie maksymalnych środków na zakup nowości (środki od organizatora, rad i zarządów dzielnic Miasta Krakowa, projekty Budżetu Obywatelskiego, fundusze w ramach Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa prowadzonego przez Bibliotekę Narodową). Z uwagi na ograniczenie zakupowe w tym zakresie, jakim jest kwotowy próg ustanowiony w Prawie zamówień publicznych, perspektywicznie (przy utrzymaniu obecnych regulacji przez ustawodawcę) wskazane jest poszerzanie oferty elektronicznej (e-kody) w zależności od wysokości środków pozyskanych od organizatora i z innych źródeł. Wskazana jest też ciągła analiza uwarunkowań rynkowych i organizacyjnych Biblioteki, aby możliwie skracać czas potrzebny na opracowanie zapotrzebowania na tytuły i sam proces zakupu (dzięki temu nowości będą ukazywać się w stosunkowo krótkim czasie od momentu ich premiery rynkowej). Równocześnie jednak misją biblioteki powinna być praca nad przybliżaniem odbiorcy wartościowej literatury w szerokim rozumieniu, która siłą rzeczy będzie trzonem zbiorów,

kapitałem biblioteki, a dla czytelnika stanowi ogromny potencjał rozwojowy, informacyjny, terapeutyczny itp. W zakresie zbiorów misja Biblioteki Kraków musi nieprzerwanie obejmować także gromadzenie cracovianów, wskazane jest uzupełnianie zbioru zarówno o nowości, jak i pozycje kanoniczne opublikowane w przeszłości, prowadzenie działu bibliograficznego oraz założenie w nowej siedzibie na Wesołej czytelnicy regionalnej.

- Ważnym elementem polityki racjonalnego gromadzenia i kształtowania zbiorów jest selekcja, czyli czynności pozwalające na eliminację z księgozbioru materiałów zbędnych, np. zdezaktualizowanych bądź zniszczonych. Niekontrolowany przyrost zbiorów wpływa na ograniczenie ich użyteczności i prowadzi do zmniejszenia powierzchni magazynowej przewidzianej na nowe nabytki.
- W najbliższym czasie ważny wydaje się rozwój treści cyfrowych i wprowadzenie elektronicznych usług służących poprawie jakości i efektywności procesu komunikacji z użytkownikami Biblioteki. Dzięki realizacji projektu *E-usługi w Bibliotece Kraków wraz z wdrożeniem nowoczesnej infrastruktury informatycznej* zwiększony zostanie poziom wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych służących udostępnianiu treści cyfrowych i świadczenia usług drogą elektroniczną. Przyczynią się do tego: rozbudowa treści cyfrowych (digitalizacja), rozbudowa zaplecza informatycznego filii w celu usprawnienia procesów wewnątrzadministracyjnych i poprawy dostępności do danych dla czytelników, rozbudowa centrum przetwarzania, przechowywania i administracji danych – serwerownia, oraz usługi m.in. możliwość zdalnego zapisu do Biblioteki z wykorzystaniem profilu zaufanego, płatności internetowe, e-czytelnia, czyli możliwość digitalizacji materiałów bibliotecznych dostępnych w czytelnicy i przesyłanie plików drogą elektroniczną do użytkownika Biblioteki Kraków. Przewidywany jest również zakup aplikacji umożliwiającej dostęp do katalogu online i strony internetowej oraz powiadamiającej użytkownika o najnowszych nabytkach czy planowanych wydarzeniach poprzez urządzenia mobilne.

Biblioteka zapewni również łatwy dostęp do zdigitalizowanych materiałów poprzez własną bibliotekę cyfrową oraz inne platformy dostępu do e-zbiorów (książki, czasopisma, bazy danych).

- Obecnie Biblioteka Kraków dysponuje trzema książkomatami (zainstalowanymi na przestrzeni ostatniego roku). Jest to usługa wysoce pożądana przez czytelników, pozwala korzystać z zasobów danych filii poza godzinami jej otwarcia oraz w weekendy. Jest także doskonałym, bo bezpiecznym, rozwiązaniem w razie nowych obostrzeń epidemicznych. W miarę środków pozyskanych od organizatora lub innych partnerów wskazane jest zwiększenie liczby książkomatów, zwłaszcza przy filiach obsługujących najliczniejszą grupę czytelników. Obecnie instalowane książkomaty każdorazowo lokowane są bezpośrednio przy danej filii. Należy jednak bacznie obserwować pierwsze próby w Polsce stawiania książkomatów wolno stojących, a więc w przestrzeni niepowiązanej bezpośrednio z biblioteką. Jeśli te pilotażowe próby okażą się efektywne od strony czytelniczej i optymalne od strony finansowej (prognozuje się konieczność całkowitego outsourcingowania obsługi urządzeń), należy rozważyć zaimplementowanie tego rozwiązania także na terenie Krakowa (w miarę środków, jakimi dysponował będzie organizator Biblioteki). Wśród postulatów zgłaszanych przez czytelników pojawia się także „książka międzyfilialna”, a więc możliwość oddawania wypożyczonej książki do dowolnej filii. Przy obecnej strukturze i zasobach etatowych jest on niemożliwy do spełnienia. Niewątpliwie nawet przy dobrej kondycji finansowej instytucji i

organizatora Biblioteki stworzenie techniczne i systemowe takiej możliwości byłoby wysoce czasochłonne i tym samym niezwykle kosztowne (konieczność wielokrotnego przemieszczania się w ciągu dnia na długich dystansach na terenie miasta) – być może w przyszłości opcja z wolno stojącymi książkami byłaby rozwiązaniem alternatywnym, zatem obszar działań i pojawiających się rozwiązań na terenie Polski wymaga uważnego monitorowania, podobnie jak rozwój sektora dostawczego w zakresie usług kurierskich.

- Ewoluuująca wciąż oferta Biblioteki Kraków oraz uwarunkowań, w jakich funkcjonuje, nakłada konieczność, w możliwie szybkim czasie, aktualizowania statutu instytucji. Trend nakreślony w uchwalonym przez Radę Ministrów Narodowym Programie Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021–2025 pokazuje, że pożądane będzie zwiększanie dostępności bibliotek także w wymiarze czasowym. Będzie to wymagało elastyczności czasu pracy bibliotekarzy. Szczególnym punktem będzie nowa siedziba na Wesołej, której godziny otwarcia zdecydowanie powinny, w określonym wymiarze, współgrać z charakterem aktywności i oferty całego kwartału. Stosunkowo szybko należy podjąć kroki konsultacyjne w tym zakresie z zainteresowanymi strukturami. Zwiększanie przedziałów czasowych pracy filii (zmiana filii z jednozmianowych na dwuzmianowe, dostępność w soboty), co na pewno będzie nasilającą się – i zgodną z zapotrzebowaniem społecznym – tendencją wskazywaną przez centralne wytyczne wymagać będzie zarówno właściwych konsultacji, jak i finansowego wsparcia organizatora Biblioteki z uwagi na koszty etatowe.
- Priorytetowym zadaniem w działalności okołobibliotecznej będzie prowadzenie działalności kulturalnej i edukacyjnej promującej książki, czytelnictwo i literaturę wśród mieszkańców Krakowa, kształtowanie i utrwalanie pozytywnych nawyków uczestnictwa w kulturze, stwarzanie przestrzeni do integracji międzypokoleniowej i społecznej oraz intensyfikacja działań promujących Bibliotekę Kraków jako instytucję otwartą, przyjazną, oferującą możliwość rozwoju i rozrywki. Działalność okołobiblioteczna musi „pracować” na rzecz pozyskiwania nowych użytkowników i zatrzymywania ich w bibliotece na dłużej. Plan działalności realizowany będzie we współpracy z ośrodkami akademickimi, placówkami oświatowymi, instytucjami kulturalnymi, fundacjami, stowarzyszeniami, radami dzielnic oraz prywatnymi osobami. Przewidywane jest włączanie się w ogólnopolskie i lokalne wydarzenia, m.in. Ogólnopolski Tydzień Bibliotek, Noc Poezji, Narodowe Czytanie, Międzynarodowe Targi Książki w Krakowie oraz realizowanie programów autorskich bibliotekarzy, wystaw, pikników, warsztatów, spotkań autorskich.
- Istotnym aspektem jest obserwacja potencjałów i trendów w zakresie systemowej obsługi zasobów (obecnie Biblioteka Kraków funkcjonuje w zintegrowanym systemie bibliotecznym Sowa SQL Premium, służącym do zarządzania procesami bibliotecznymi) pod względem stabilności i perspektywiczności działania. Obszar ten dynamicznie zmienia się pod kątem postulatów łączenia zbiorów bibliotecznych w skali makro. Obszarem wymagającym stałej obserwacji i uwzględniania jej wyników w planowaniu jest powstający w Polsce z inicjatywy i pod przewodnictwem Biblioteki Narodowej innowacyjny projekt „e-usługa OMNIS”, polegający na wdrożeniu ogólnopolskiego systemu informatycznego, oferującego jeden punkt dostępu do zbiorów polskich bibliotek i aktualnej oferty rynku wydawniczego w Polsce.
- Na bazie doświadczeń pandemicznych należy zadbać o rozwój usług zdalnych (zamówienia, rezerwacje, prolongaty) i wprowadzenie takich rozwiązań, które w razie konieczności ograniczą

bezpośredni kontakt użytkownika z bibliotekarzem: książkomaty, wypożyczeniomaty, wrzutnie, stanowiska samoobsługowe.

Równie ważne jest zapewnienie dostępu do e-booków, prasy elektronicznej, e-czytelni. Działania on-line, podjęte przez Bibliotekę Kraków w 2020 i 2021 r. w związku z pandemią wirusa SARS-CoV-2, będą częściowo kontynuowane, ponieważ obecność Biblioteki w mediach społecznościowych to dodatkowy kanał komunikacji z osobami, które do tej pory nie korzystały z oferty instytucji.

- Biblioteka Kraków może również budować swój wizerunek jako ciało opiniotwórcze w zakresie literatury. Służyć temu powinny różnorodne rekomendacje literackie sygnowane przez Bibliotekę, zamieszczane w jej zasobach adresowanych do czytelników lub partnerów. Silnym punktem w tym zakresie są także inicjatywy: Nagroda Żółtej Ciżemki, Krakowska Książka Miesiąca oraz Nagroda im. Anny Świrszczyńskiej, warte kontynuowania i silniejszego rozpropagowania – bądź poprzez pozyskiwanie nowych partnerów, bądź w zakresie środków własnych. Zwłaszcza Krakowska Książka Miesiąca, jako inicjatywa o dużej częstotliwości wydarzeń (10 nagród rocznie), powinna zostać bardziej sprofesjonalizowana, a owoce prac kapituły (recenzje) powinny przybrać formę utrwaloną i być publikowane.

III

Budowanie relacji społecznych, czyli pozycja i rola bibliotekarza

- Oprócz usług czysto bibliotecznych (wypożyczanie, przyjmowanie zwrotów itp.) bibliotekarz spełnia rosnące we współczesnych czasach zapotrzebowanie na udzielanie rekomendacji. Gwałtownie rosnąca liczba tytułów na rynku, boom w sektorze literatury non-fiction, kryminału, biografistyki, romansów oraz towarzysząca temu rosnąca fala akcji promocyjnych organizowanych przez wydawców i kolporterów sprawia, że czytelnik staje się z jednej strony coraz bardziej bezradny wobec tak rozbudowanej oferty, a z drugiej – we własnym zakresie nie jest w stanie rozeznaczyć się w niej i dokonać wyboru. Do profilu usług Biblioteki Kraków należy w tej sytuacji rekomendowanie pozycji wydawniczych, a w tym celu rozpoznanie zapotrzebowania czytelników. Bibliotekarze są do tej roli przyzwyczajeni od dawna, ale jest to nieznany powszechnie i słabo wyeksponowany aspekt ich pracy. Odpowiednio sprofilowana komunikacja i kampanie informacyjne powinny go wyeksponować jako ważny element oferty Biblioteki Kraków. Należy to osiągnąć poprzez akcje promujące zawód bibliotekarza – przywrócenie mu należnej, a utraconej przez ostatnie dekady, rangi społecznej. Równocześnie takie sprofilowanie działalności popularyzatorskiej Biblioteki przyniesie w perspektywie korzyść w zakresie postrzegania zawodu bibliotekarza jako atrakcyjnego dla absolwentów studiów humanistycznych (o profilu bibliotekoznawczym, ale nie tylko) i zwiększy szanse Biblioteki na pozyskiwanie wartościowych, nowych pracowników.
- Podniesienie społecznego prestiżu zawodu musi być też powiązane ze zwiększeniem uposażeń. Przy uzyskaniu odpowiednich środków finansowych od organizatora Biblioteki należy zwiększyć obecnie rażąco minimalną różnicę pomiędzy najniższym krajowym wynagrodzeniem brutto a wynagrodzeniem młodszego bibliotekarza. Konieczne jest także ustanowienie widełek

wynagrodzeń we wszystkich stopniach kariery bibliotekarskiej (młodszy bibliotekarz, bibliotekarz, starszy bibliotekarz, kustosz, starszy kustosz) oraz zwiększenie różnic wynagrodzeń między tymi stanowiskami. Obecne – minimalne – różnice w wynagrodzeniu między poszczególnymi stopniami są demotywujące do podejmowania pracy w bibliotece w dłuższej perspektywie czasowej. Świadomość niskich uposażeń w bibliotekach publicznych jest powszechna, wpływa deprecjonująco na zawód bibliotekarza i, co za tym idzie, rodzi negatywne skojarzenia z bibliotekami w ogóle, a w efekcie z korzystaniem z bibliotek.

- Dynamika zmian i stanu wiedzy nakłada też na Biblioteki konieczność szkolenia kadry zarówno w systemie wewnętrznym, jak i zewnętrznym.
- Filie biblioteczne dysponujące odpowiednimi możliwościami należy wykorzystywać także jako przestrzeń wystawienniczą – wizyta w celach *stricto* bibliotecznych jest wtedy okazją do uczestniczenia w jeszcze innym obszarze kultury, a przy okazji dokonuje się transfer doznań artystycznych, transfer wiedzy, popularyzacja kultury itp. W tym celu w projektach remontowanych kolejnych filii należy z góry przewidywać powierzchnię ścienną na odpowiednią instalację ekspozycyjną.
- W miarę przybywania atrakcyjnych przestrzeni dla dzieci i młodzieży należy zwiększać liczbę lekcji bibliotecznych. Ta formuła jest doskonale opanowana przez bibliotekarzy i spotyka się z bardzo pozytywnym oddźwiękiem. Należy ją wzmocnić działaniami informacyjnymi skierowanymi – poprzez szkoły i przedszkola – finalnie do rodziców, aby skutecznie zachęcić ich do wyrobienia karty bibliotecznej dziecku zainteresowanemu czytelnictwem i książką (zapis do biblioteki podczas lekcji bibliotecznej jest niemożliwy, konieczna jest obecność opiekuna prawnego). Małoletni czytelnik powinien zostać zmotywowany do powrotu do biblioteki atrakcyjnym prezentem powitalnym, dedykowaną mu przestrzenią (odpowiednio sprofilowany design, obecność motywów dziecięcych i literatury dziecięcej, w miarę możliwości innej wysokości lada biblioteczna na wydzielonym odcinku itp.), programem zajęć towarzyszących.
- Grupą szczególnej troski winni też stać się seniorzy – to często czytelnicy nieulegający cyfryzacji, o ograniczonej liczbie kontaktów, co niewątpliwie odbija się na jakości psychicznej tej grupy. Po zakończeniu pandemii wskazane będzie stworzenie programu aktywizującego tę część społeczeństwa, w obecnych warunkach wyciszoną. Mediana życia współczesnego człowieka pokazuje jasno, że w długofalowej perspektywie grupa ta będzie coraz liczniejsza. Nawet jeśli z czasem wzrośnie poziom jej scyfryzowania, niewątpliwie nie uchroni się ona przed negatywnymi skutkami społecznej samotności, do których niwelowania biblioteka ma szczególne predyspozycje – zarówno dzięki ofercie, jak i budowaniu relacji z bibliotekarzami.
- Wskazane jest kontynuowanie i wzmacnianie opcji tworzenia z filii bibliotecznych miejsca wielofunkcyjnego. Ma to być nie tylko biblioteka *sensu stricto*, ale też punkt pełniący różnorodne funkcje społeczne: informacyjne, integracyjne, rozwojowe i terapeutyczne. Zgodnie z przyjętą tendencją filie powinny być także miejscem głosowania w Budżecie Obywatelskim, miejscem konsultacyjnym dla jednostek samorządowych (w filiach organizowane były punkty do głosowania w BO, punkty spisu powszechnego, konsultacje dla osób zainteresowanych założeniem rodziny zastępczej itp.).

- Ważnym obszarem identyfikującym cele czytelników z celami Biblioteki są projekty Budżetu Obywatelskiego. Problematyczne w tym względzie są jednak obecne formuły, niepozwalające Bibliotece jako instytucji kultury powołanej przez samorząd wspomagać tego rodzaju oddolne inicjatywy. Traci na tym czytelnictwo jako takie. Konieczne jest monitorowanie tendencji w tym obszarze i ciągłe próby znalezienia formuł sprzyjających idei czytelnictwa, które będą zgadzać się z dozwolonymi zakresami działań promujących projekty BO.

Działania międzyobszarowe:

Dla skutecznej realizacji założeń wszystkich trzech powyższych działań konieczne jest przeprowadzenie usprawnień w strukturze administracyjnej instytucji. Należy również wykorzystać potencjał projektów pilotowanych przez Bibliotekę Kraków o profilu nie-bibliotecznym.

- Po pięciu latach od scalenia bibliotek dzielnicowych wskazana jest rewizja przyjętych założeń w strukturze Biblioteki: zarówno w zakresie podziału kompetencji, jak i obsady kadrowej. Należy przy tym uwzględnić nowe obowiązki nakładane przez prawodawcę na instytucję kultury. Dla usprawnienia przepływu informacji wskazane jest połączenie działu gromadzenia i działu opracowania. Zasadne jest rozłączenie działań cyfryzacyjnych i techniczno-informatycznych: oba obszary są ogromne i strategiczne; prowadzone przez odrębnych liderów zespołów nadadzą działaniom lepszą dynamikę. Wyraźną zmianę wymusza zbliżająca się redukcja działań Biblioteki Kraków jako wydawcy – odejście Miesięcznika „Kraków” i kwartalnika „Czas Literatury”, jak również finalizowanie prac przy powstającym II wydaniu „Encyklopedii Krakowa” oraz konieczność przystąpienia do prac nad internetową wersją „Encyklopedii Krakowa”. To wyraźna przesłanka do reorganizacji struktury instytucji.
- Wiele działań zakupowych oraz eventowych odbywa się dzięki pozyskanym środkom zewnętrznym. Wobec pogarszającej się z powodów gospodarczych kondycji budżetowej konieczne będzie silniejsze monitorowanie dostępnych programów pomocowych oferowanych przez podmioty publiczne i prywatne. Dotychczasowe uczestnictwo w programach głównie ministerialnych pozwoliło zacząć kompletować własne zaplecze infrastrukturalne w zakresie organizacji wydarzeń plenerowych. W miarę realizacji kolejnych projektów należy starać się zaplecze to rozbudowywać, aby wzmacniać w tym zakresie samowystarczalność organizacyjną Biblioteki.
- Dynamika współczesnego świata w niezwykle szybkim tempie rodzi nowe narzędzia działania. W tej sytuacji bezcenna jest wymiana doświadczeń z innymi podmiotami. Należy zacieśniać współpracę z innymi bibliotekami w Polsce, a produktem sztabowym w tym zakresie i budującym przy okazji mocną markę Biblioteki Kraków powinna się stać rokroczna ogólnopolska konferencja z udziałem także gości zagranicznych, organizowana w Krakowie z udziałem władz miasta. Jej profil należy ustanawiać maksymalnie praktycznie i dążyć do maksymalnej reprezentatywności zagadnień objętych agendą wydarzenia oraz zapraszanych podmiotów i uczestników.